

arányok a legmagasabbak azokban a nyílt hozzáférésű folyóiratokban voltak, amelyekben fizetni kellett a publikálásért (APC). Amikor a közzététel éve szerint ellenőrizték azokat, a hibrid folyóiratokban megjelent cikkek érték el a legmagasabb hivatkozási arányt, majd ezután következtek azok a nyílt hozzáférésű folyóiratok, melyekben fizetni kellett a publikálásért. A nyílt hozzáférésű folyóiratokban megjelent cikkek-re hivatkoztak a legkevésbé. Az eredmények azt mutatják, a zöld út a leggazdaságosabb a nyílt hozzá-

férés szabályai szempontjából, és a kutatók számára legalább olyan hatású, mint az arany út.

(Autoref.)

Információszerzés (information management)

Lásd 16

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

6/2018

AYRE, Lori Bowen – CRANER, Jim: Open data : what it is and why you should care In: Public library quarterly. – 36. (2017) 2., p. 173-184.

Nyílt adatok: mik ezek, és miért foglalkozunk velük?

Adatfeldolgozás; Gépi információkeresés; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás -közigazgatási

A nyílt adatok olyan, szerzői jogilag nem védett információk, amelyeket közintézmények szolgáltatnak és tesznek korlátozás nélkül hozzáférhetővé vagy újra felhasználhatóvá. A nyílt adatok jogi és technikai értelemben nyíltak: felhasználásukat nem akadályozzák szerzői jogi megkötések, illetve szabványos, jól meghatározott formátumban, rendszerint az interneten érhetőek el. A nyílt adatok a helyi, állami és országos kormányzati szervekhez, az akadémiai szektorhoz, nonprofit és közösségi csoportokhoz és üzleti vállalkozásokhoz kötődnek. A nyílt adatok közzétételével növekszik az érintett szervezetek átláthatósága és nyilvánvalóvá válik azok értéke.

A könyvtárak sajátos feladataiknak köszönhetően segíteni tudnak a nyílt adatok felderítésében, elérésében és felhasználásában. A nyílt adatok kezelése a következőket öleli fel: a fő adatforrások megtalálását (ebbe a körbe tartozik a publikálásra érdemes könyv-

tári információk azonosítása is), valamint a digitális írástudással foglalkozó képzések megszervezését, továbbá a nyílt adatok kreatív felhasználását.

A nyílt adatok úttörői 2007-ben jelentek meg. Meghatározásuk szerint teljes, elsődleges, elérhető, géppel feldolgozható, tulajdonhoz nem kötődő, licenctmentes adatokra van szükség. Az amerikai kormány 2013-ban megfogalmazta a nyílt adatokkal kapcsolatos koncepcióját (Open Data Policy), majd 2014-ben jóváhagyta az úgynevezett DATA törvényt (Digital Accountability and Transparency Act). A nyílt adatok fő lelőhelye a data.gov adatportál, amely a minisztériumok, városok és megyék adatfájljait tartalmazza. Az amerikai államok legtöbbször saját portált üzemeltet. Project Open Data néven 2013-tól nyilvános, online elérhető repozitóriumot hoztak létre, amelynek előnyeit így foglalták össze: takarékos megoldás, segít kiküszöbölni az azonos kutatásokat, használni lehet mások adatfájljait; segíti a tájékozott, adatvezérelt, intelligens döntéseket; bevételt és új munkalehetőségeket teremt a magánszektorban.

A nyílt adatok felhasználása korlátlan lehetőségeket rejt magában a gazdaság minden területén. A közkönyvtárak szerepe a nyílt adatok ökörendszerében abban áll, hogy segítsék a felhasználókat a nyílt adatok kikeresésében, partnereiket – többek között a helyi és regionális önkormányzatokat – abban, hogy közreadják nyílt adataikat, és hogy maguk a könyvtárak is közzétegyék nyílt adataikat (ilyenek például a statisztikai, költségvetési és a weboldalon szereplő adatok). A könyvtárosokat információkeresési és di-

gitális írástudási készségeik alkalmassá teszik arra, hogy eligazodjanak a nyílt adatok repozitóriumaiban, visszakéressék a szükséges adatokat, és az elemzés elvégzéséhez más forrásokhoz és eszközökhöz irányítsák a felhasználókat.

A Newcastle Libraries a nyílt adatokkal való foglalkozást a könyvtári szolgáltatásokra vonatkozó adatok közzétételével kezdte. Ezt követően a helyi szoftverfejlesztők számára szerveztek találkozót a nyílt adatokról, hogy megnyerjék őket. Egy másik alkalommal a digitális írástudási készségek fejlesztésével foglalkoztak. Ezután más, a nagyközönséget érdeklő projektekbe fogtak.

Az amerikai könyvtárakban az egyik legígéretesebb projekt a bostoni „Nyílt adatoktól a nyílt tudásig”, amelynek keretében a közkönyvtárak nyílt adatokat szolgáltatnak a helyi közigazgatásról. A New York Public Library fejlesztése, a „NYC Space/Time Directory” multimédiás helytörténeti információkat ad közre. A chicagói Newberry Library történészekkel, geográfusokkal és családfakutatókkal együttműködve hozta létre a történeti határok atlaszát kutatási segédletként. A Digital Public Library of America az amerikai könyvtárakban digitalizált művekhez ad hozzáférést; nyílt adatait a fejlesztők és a könyvtárosok számára rendelkezésre bocsátja.

A nyílt adatok kezeléséhez a következőképpen célszerű hozzáfogni: 1. Ismerkedjünk meg a data.gov portállal (<https://www.data.gov/open-gov>). 2. Keresünk ki a könyvtárakra vonatkozó, majd más témájú nyílt adatokat (például földrajzi vonatkozásúakat). 3. Gondoljuk végig, hogy a könyvtárról milyen nyílt adatokat lenne érdemes közzétenni. 4. Tekintsük át a helyi és regionális vonatkozású weboldalakat, keressünk ott nyílt adatokat. 5. Vegyük fel a digitális írástudást közvetítő képzésbe a „Hogyan keressünk kormányzati adatokat” témát. 6. Lépünk kapcsolatba és működünk együtt a helyi információtechnológiai szakemberekkel. 7. Vegyünk részt abban, hogy könyvtárunk közösségi platformmá alakuljon.

(Hegyközi Ilona)

7/2018

MORAVETZ-KUHLMANN, Monika: Porn, Bombs and Revisionism : zum Umgang mit „problematischer Literatur” in einer grossen Forschungsbibliothek In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 64. (2017) 3-4., p. 126-132.

Res. angol nyelven

Pornó, bombák és revizionizmus. A „problematis” irodalom kezelése egy nagy tudományos könyvtárban

Kölcsönzés; Ponyvairodalom; Regionális könyvtár; Olvasáskorlátozás; Zárt anyag

A Bajor Állami Könyvtár (BSB) pozíciója és hagyományai miatt – központi tartományi és megőrző könyvtár – és az egyik vezető nemzetközi tudományos könyvtárként több nyelven gyarapítja és megőrzi a szakirodalmat (ideértve a pornográf és a szélsőséges politikai irodalmat is), melyek a történelemmel és az aktuális eseményekkel foglalkoznak. A BSB nem tud és nem is akar cenzúrázni ebben az összefüggésben, hanem biztosítania kell azt, hogy a bűncselekményt megvalósító irodalom ne legyen szabadon hozzáférhető vagy ellenőrizetlenül terjeszthető. A cikk leírja a könyvtár „*problematis irodalom*” kezelését az analóg világban, és egyértelművé teszi egyes példákon keresztül, milyen különbözően fogadja a nyilvánosság ezt a megközelítést.

(Autoref.)

8/2018

RIVANO ECKERDAL, Johanna: Libraries, democracy, information literacy, and citizenship : an agonistic reading of central library and information studies' concepts. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 73. (2017) 5., p. 1010-1033.

Könyvtárak, demokrácia, információs műveltség és állampolgári jogok az agonisztikus pluralizmus szemszögéből nézve

Információs műveltség; Információs társadalom; Közérdekű tájékoztatás

A demokrácia, a könyvtárak és az információs műveltség közötti kapcsolat megítélésének az eddiginél világosabb és árnyaltabb szemléletéhez járulhat hozzá, ha ezeket többféleképpen, így a kritikai és a radikális információs műveltség, valamint az agonisztikus pluralizmus szempontjából vizsgáljuk. Az utóbbi arra koncentrál, hogy a kevésbé privilegiált rétegek is részt kapjanak a demokráciából.

Az agonisztikus pluralizmusnak a hétköznapi élethez kötődő információs műveltség kapcsán történő alkalmazásának példája az az elemzés, amely Svédország új könyvtári törvényének jellemzőit vizsgálja. Ez a törvény minden állampolgárra kiterjed, és a korábinál is nagyobb mértékben húzza alá a könyvtárak

fontosságát a demokrácia elősegítésében. A másik, részletesebben elemzett példa egy kvalitatív kutatás-sorozatot mutat be azzal kapcsolatban, hogy miként értékeli fiatal nők az információforrásokat fogamzásgátló szer kiválasztásakor.

(Koltay Tibor)

9/2018

STAMPL, Nora S.: Jenseits der Gutenberg-Galaxis : Zukunftsszenarien für (Öffentliche) Bibliotheken. – Bibliogr. In: BuB. – 69. (2017) 7., p. 380-383.

A Gutenberg-galaxis túloldalán: forgatókönyvek a (köz-)könyvtárak jövőjéről

Feladatkör; Közművelődési könyvtár; Prognózis

A Berlinben élő jövőkutató azt a kérdést teszi fel cikke elején, szüksége van-e egy digitális társadalomnak erre a koros intézményre. Az információhoz való gyors hozzáférés napjainkban a hagyományos könyvtári szerepek zömét feleslegessé teszi. Mi vár még a könyvtárakra a jövőben, s hogyan állják a harcot a Google-lal és a Wikipédiával szemben?

A könyvtári szakma átalakulóban van. Elsősorban a technológiai fejlődés érinti legmélyebben, a digitalizálás és a világháló, de a könyv maga is átalakulóban van, akár a hagyományos tartalomelőállítás (és a régi szerző–kiadó–kereskedő–olvasó útvonala). A változások az oktatást és tanulást is érintik.

A könyvtárak fő célja a társadalmi emlékezet és hagyomány értékeinek megőrzése; a hordozók formai változása mit sem változtatott ezen a célon. A közkönyvtár pedig minden lehetséges információt rendelkezésre bocsát mindenki számára, és ezzel az információs szabadság és a vélemények sokszínűségének záloga; semleges és a kereskedelmi érdekektől független, és így a polgári társadalom alapvető intézménye.

A jövő könyvtárának két irányban kell nyitnia: egyrészt tudatosan fizikai térként kell átélhetőnek lennie, másrészt határai áttetszővé válnak, fizikai és virtuális szférái keverednek, szolgáltatásait több csatornán is biztosítja; használata sokrétűbb lesz. Ezután a szerző a könyvtár négy lehetséges szerepét vázolja fel: (1) A könyvtárak *információk csomópontjai* lesznek, (2) minden nemzedék számára *tanulóhely* válnak, (3) az *együtt alkotás színterei* lesznek, és (4) *harmadik helyek és agorák* lesznek.

Végül az dán *Aarhus* példáját említi, amely könyvtárat úgy alakították át, hogy az már a jövőbe vezető utat mutatja.

(Murányi Lajos)

Lásd még 38, 49

Nemzetközi könyvtárügy

10/2018

MITTLER, Elmar: Wohin geht die Reise? : Bibliothekspolitik am Anfang des 21. Jahrhunderts In: Bibliothek. – 41. (2017) 2., p. 213-223.

Res. angol nyelven

Mi az úticél? Könyvtárpolitika a 21. század elején

Elektronikus könyvtár; Jövő könyvtára; Könyvtárpolitika

Viharos idők jönnek: még sohasem követelték ilyen hevesen a könyvtárak gyökeres megváltozását – kezdi írását a 78 éves elismert német szakember. Megfontolt kollégák is energikus lépéseket követelnek a könyvtárak jövője érdekében. Az elmúlt ötven évet nézve megállapíthatjuk, hogy a legfontosabb teljesítmény nemcsak a jelentős változások kezelése, hanem a könyvtárak szerepének megerősítése volt. Ez erőt ad a jövő számára is. Vagy mindez veszélyben volna?

A szerző elsőként a könyvtárak aranykorának számító, a hetvenes évektől az ezredfordulóig tartó harminc év eredményeit veszi sorra, és megállapítja, hogy intézményeink mára elvesztették kiemelt helyüket a tudományos információk tárolóiként és a kutatás ellátóiként. Az e-könyvek és a Google Books megjelenése, az internet térnyerése következtében az a hamis látszat keletkezett, hogy *minden* elérhető a világhálón. Ezután a *digitális átmenet* fontos kérdései kerülnek sorra. Felesleges a nyomtatott *vagy* digitális dokumentumokról vitatkozni, hiszen mindkét formátumnak megvannak az előnyei és hátrányai. (Bizonyos entitásokat nem is lehetne kinyomtatni.) A gyarapítási politika is átmeneti fázisban van. Az egyre növekvő számú e-dokumentum ellenére nem biztosítható a hozzáférés oly mértékben, mint a hagyományosak esetében, és ennek nincs pozitív hatása. Fontos lenne a digitális szakirodalom tartós biztosítása, azaz a hosszú távú archiválás, továbbá a

nem központi (könyvtári) repozitóriumok hálózatba szervezése.

A felvetett kérdések bizonytalanságokat jelentenek, ha jövőorientált stratégiát kívánunk kidolgozni. Ezért döntő fontosságú, hogy figyeljünk olyan trendekre, melyek új víziókhöz vezethetnek. Néhány fejlesztési területet vázol fel a szerző: 1) eljutunk a régi katalógustól a szöveggörnyezetben megjelenő és hálózati adatállományok ökoszisztémájához, majd 2) a nyomtatott dokumentumokhoz való ingyenes hozzáféréstől a nyílt hozzáférésű (OA) publikáláshoz, bár az új publikációk kis része csak ilyen. A jövőben a publikálás kezelése is könyvtári feladat lesz. 3) A könyvtár hagyományos szerepe átalakul, tartalom-szolgáltatóból szolgáltatásnyújtó lesz. 4) A használatból partner lesz. 5) Az eddigi felügyelői könyvtár a tanulás és kreativitás szabad tereit biztosító intézménnyé alakul. 6) A digitalizálás nyomán felértékelődik az egyedi könyvek szerepe, melyek kutatása új, eddig csak a múzeumokban látható módszerekkel, eljárásokkal dolgozik majd.

Végül a *jövőt alakítani* címszó alatt a legfontosabb teendők kerülnek szóba, melyek lényegét Andreas Degkwitz szavai fogalmazzák meg a legtömörebben: „A szereplők együttműködése, a szolgáltatások integrálása, osztott kompetencia-központok és interaktív hálózat – ez a feltétele olyan digitális infrastruktúra fel- és kiépítésének, amelyre a jövő könyvtára alapozható. A megosztott, digitális gyűjtemények alapján a 'könyvtármodell' olyan virtuális munkakörnyezet lesz, mely független a helytől és időtől, és lehetővé teszi a hozzáférést a hálózatos, webalapú adatsomópontokhoz, információs platformokhoz, médiaarchívumokhoz és portálokhoz.” („I have a dream”... – Bibliothek der Zukunft In: *Bibliothek der Zukunft. Zukunft der Bibliothek*: Festschrift für Elmar Mittler. Hrsg. A. Degkwitz. Berlin : Walter de Gruyter, 2016. 32-33.p.)

(Murányi Lajos)

Központi szolgáltatások

11/2018

GRINDLEY, Neil – MARCHIONNI, Paola: Defining national solutions for managing book collections and improving digital access In: *LIBER quarterly*. – 27. (2017) 1., p. 171-193.

Országos megoldás a könyvgyűjtemények kezelésére és a digitális hozzáférés javítására

Állományalakítás; Fejlesztési terv; Hozzáférhetőség; Központi katalógus -online; Kutatás információellátása; Modern könyv

2013-ban az Egyesült Királyságban a Nemzeti Monográfiák Stratégia (NMS) projekt feltárta a tudományos monográfiák gyűjtése, megőrzése, rendelkezésre bocsátása és digitalizálása nemzeti megoldásának a lehetőségét. Az ennek eredményeként létrejött *NMS ütemterv* (roadmap) hét tényezőt ajánlott, melyek alapvető szerepet játszanak a nemzeti monográfia-infrastruktúra kialakításában. A tanulmány azt vizsgálja, hogyan kezelte kiemelten a JISC – korábbi nevén *Joint Information Systems Committee* – ezt a három ajánlást, és miképpen kezdte el tervezni a Nemzeti Bibliográfiai Tudásbázis kidolgozását a brit felsőoktatás és a *British Library* képviselőivel közösen. Ezzel párhuzamosan a JISC a *Digital Access* elnevezésű tevékenységi kör létrehozásával a nemzeti digitalizálási stratégiára és országos licenclésre vonatkozó ajánlásokat is megfogalmazott.

(Autoref.)

Együttműködés

12/2018

MÜNSTER, Irene: A tale of two libraries : a merger and its challenges : a case study. – Bibliogr. In: *Journal of library administration*. – 57. (2017) 1-4., p. 174-193.

Két könyvtár regénye: esettanulmány két eltérő feladatkörű könyvtár egyesüléséről

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Esettanulmány; Összevonás -könyvtáraké; Szakkönyvtár -pedagógiai

Szakmai egyetértés övezi azt az állítást, hogy a könyvtárak romló anyagi helyzete szorosabb együttműködést követel az ágazat szereplőitől. Jelen cikk egy partnerkapcsolat történetét és tanulságait összegzi, melynek során két eltérő feladatkörű könyvtár integrációját kísérelték meg: a Montgomery County Public Schools (MCPS) tanári szakkönyvtára tagozódott be a University of Maryland (UMD) könyvtári rendszerébe tartozó Universities at Shady Grove

(USG) Library/Media Centerbe. Az intézmények 2005-ben egyeztek meg az összevonásról, az immár közös fenntartású könyvtár pedig 2008-ban kezdte meg működését. Sajnálatos módon a Maryland államot sújtó pénzügyi nehézségek az MCPS-t is komolyan érintették, és az elvonások miatt 2014 őszén a tanári szakkönyvtárat meg kellett szüntetni, ami a könyvtárközi partnerkapcsolat végét is jelentette.

A szerző 2014-ben a könyvtáregyesítés érintettjeivel összesen 12 interjút készített, hogy felmérje a vállalkozást a maga komplexitásában. Mennyire volt megalapozott a könyvtárak összevonása? Létrejött-e valódi együttműködés, ami mindkét partnerintézményt új dimenziókkal gazdagíthatta volna, vagy csak adminisztratív szinten történt meg az egyesülés? A válasz sajnos az utóbbi, aminek okát a szerző az összevonás előkészítetlenségében, a személyzettel való kommunikáció hiányában és a partnerintézmények céljainak és vízióinak különbözőségében látja.

Az MCPS Maryland állam legnagyobb iskolai körzetének összesen 202 iskoláját fogja össze, ennek alacsony látogatottságú tanári szakkönyvtára azonban már a 2000-es évek elejére a megszűnés szélére került: egy esetleges összevonás számukra a túlélés záloga volt. Több intézménnyel keresték a partnerkapcsolatot, ami végül a UMD-vel valósult meg. Az egyetem a tanárok ön- és továbbképzésének támogatásától elsősorban a tanárképzés és az oktatásmódszertan áttételes támogatását várta. Az MCPS szakkönyvtárát a USG egyik kisebb, mindössze 2000 főt kiszolgáló tagkönyvtárával egyesítették, ettől remélve gazdaságosabb működtetést. Ám a vezetés nem kommunikálta mindezt az alkalmazottak felé, az MCPS könyvtárosai így egyik napról a másikra szembesültek azzal, hogy költözniük kell, a USG könyvtárosai pedig azzal, hogy új munkatársakat, új dokumentumállományt és mintegy 20000 fős potenciális új használói kört kapnak. Mivel nem vonták be őket az egyesülési folyamat előkészítésébe, ellenállással fogadták a változásokat. Mindezt bonyolította a kettős fenntartás bürokráciája: az MCPS alkalmazottai külön hivatali e-mailt és telefont is használtak, másnak jelentettek, más értékelte a munkájukat, sőt, más volt a munkaviszonyuk is, mint a USG alkalmazottainak. Ami az állományt illeti, a könyvtáregyesítés után csak a referenz gyűjteményt olvastották össze, a többi tulajdonjoga nem változott, noha az egyetemi könyvtár integrált rendszerébe külső fél bevonásával bevitték az MCPS összes rekordját, így mindenki számára ugyanúgy láthatóvá és kölcsönözhetővé váltak, mint a USG állományrésze. A felhasz-

nálói fiókok esetében arra a döntésre jutottak, hogy az MCPS olvasóinak adatait csak abban az esetben vizsik fel az IKR-be, ha az illető (új) beiratkozik; így is fennakadásokat okozott, hogy többletjogokat kellett biztosítani nekik a többi használóhoz képest (könyvek kiszállítása, hosszabb kölcsönzési idő). A folyóirat- és adatbázis-előfizetések esetében ugyan a könyvtár területén az MCPS olvasói is hozzáfértek a USG által előfizetett anyaghoz, távoli elérés esetén azonban a két összevont könyvtár használói más szolgáltatásokat kaptak.

Noha az együttműködés adminisztratív szinten megvalósult, és mindkét partnerintézménynek megtakarításokat is hozott, sőt, a látogatottságban is javulást tapasztaltak, elmondható, hogy a könyvtárosok inkább egymás mellett, mintsem együtt dolgoztak. Nem tudott megszületni az a valódi együttműködés, amit a könyvtárösszevonástól reméltek, így ez a kezdeményezés a partnerintézmények számára egy elszalasztott lehetőség maradt.

(Szabó Piroska)

13/2018

MYŚLIWSKA, Anna: Digital cooperation in the digital era. – Bibliogr. lábjegyzetben In: ITlib. – 19. (2016) 4., p. 30-32.

Digitális együttműködés a digitális korban Lengyelországban

Digitalizálás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár

A Lengyel Nemzeti Könyvtár, mely már a kezdetektől fogva felelős a lengyel vonatkozású szöveges dokumentumok megőrzéséért, s egyúttal a nemzeti bibliográfia kiadójaként, tudományos intézményként és a könyvtárak számára módszertani központként működik, jelenleg Lengyelország egészére vonatkozóan látja el a könyvtári digitalizálási központ szerepét. Ehhez elengedhetetlen a szoros együttműködés a kutatókkal, a felsőoktatási és közkönyvtárakkal, valamint az ország egyéb kulturális intézményeivel.

A dokumentumszolgáltatás digitális együttműködésen alapuló példája az *Academica* elektronikus könyvtárközi kölcsönzési rendszer, amelyet minden lengyel könyvtár – még a legkisebbek is – használhatnak. Ehhez mindössze részvételi nyilatkozat és aktív internetelérés szükséges. Az olvasók a dedikált terminálokon keresztül több mint 1,5 millió elektro-

nikus dokumentumhoz, ezen belül 900 ezer elektronikus tudományos publikációhoz férhetnek hozzá, elsősorban 1990 és 2012 között kiadott felsőoktatási tankönyvekhez és tanulmányokhoz, továbbá válogatott tudományos folyóiratokhoz. A könyvtárközi kölcsönzés jogi hátterének szigorítása következtében egyszerre csak egy olvasó kap hozzáférést az adott dokumentumhoz, ezért egy elektronikus időpont-foglalási rendszer is a szolgáltatás részét képezi. Az *Academica* a szerzői jogi oltalom alá eső művekhez is gyors és legális hozzáférést biztosít, használata pedig térítésmentes az olvasók és a könyvtárak számára. Az indulás után két évvel a portálon már 250 könyvtár regisztrált, és olvasók ezrei vették igénybe a szolgáltatást.

A nemzeti digitális repozitórium, más néven *POLONA* a másik példa az új technológiák használatára a kulturális örökség elektronikus megőrzése érdekében. 2009-ben a kulturális és nemzeti örökség minisztere megbízta a Lengyel Nemzeti Könyvtárat a nemzeti kulturális kincsek digitalizálásának koordinálásával az egész országra kiterjedően. A létrehozott kompetencia-központ szervezi a technológiai fejlesztéseket a digitalizálás és tárhelyszolgáltatás terén, emellett a dolgozók digitalizálással kapcsolatos továbbképzéséért is felel, illetve népszerűsíti a digitális forrásokat. A digitális repozitóriumi rendszer egyszerre kezeli a tömeges digitalizálási folyamatot és a digitálisan létrejött dokumentumokat, emellett a formátumkonverziót és a metaadatolást is lehetővé teszi. A repozitóriumban jelenleg 1 petabájt bővíthető online kapacitás és további 2 petabájt archív tárhely áll rendelkezésre. Az utóbbi két évben több mint 50 könyvtár küldött digitalizált anyagokat a saját gyűjteményéből a *POLONA* számára.

A nemzeti könyvtár legújabb fejlesztése a kiadókvaló együttműködés révén 2014-ben elindított e-ISBN szolgáltatás, amely az ISBN számok kiosztását és a bibliográfiai adatok kezelését hivatott megkönnyíteni. A regisztrált kiadók, amikor az ONIX specifikációt (ONline Information eXchange) használják, megadják a kereskedelmi célú információkat, úgymint a borítót, az ajánlott árat, a tartalomjegyzéket, a szerző életrajzát és a könyvismertetőket is. Az új kiadványokról szóló adatokat az olvasók, a könyvtárosok és a könyvkereskedők térítésmentesen letölthetik. 2014 óta több mint 7000 kiadót és közel 48 ezer kiadványt regisztráltak az adatbázisban.

A határokon átívelő együttműködésre szolgál példaként, hogy a nemzeti könyvtár számos dokumentumot tett elérhetővé az *Europeana* portálon keresztül,

többek között teljes szövegű napilapokat az első világháború időszakából, továbbá térképeket, képeslapokat és különböző idegen nyelvű útikönyveket is. A kulturális örökség megőrzése a digitális korban túlmutat az országhatárokon, ezért megéri globális és helyi szempontokat is figyelembe véve együttműködni a jövőben.

(Csikász-Nagy Ágnes)

Lásd még 26, 29

Jogi szabályozás

14/2018

OPPENHEIM, Charles: The Marrakesh Copyright Treaty for those with visual disabilities and its implications in the European Union and in the United Kingdom In: Alexandria. – 27. (2017) 1., p. 4-9.

A Marrákesi Szerzői Jogi Szerződés a vakok és a gyengénlátók szempontjából és hatása az Egyesült Királyságban és az Európai Unióban

Szerzői jog; Vak könyvtárhasználó

A Marrákesi Szerződésnek azon kivételeiről ad áttekintést a cikk, melyek a vakok és a gyengénlátók vagy a nevükben eljáró szervezetek számára biztosítják a művek példányainak hozzáférhetővé tételét, hogy ezzel segítsenek nekik. A szerződésnek az egyik legfontosabb jellemzője, hogy az első olyan nemzetközi szerzői jogi szerződés, amely a szerzői jogok birtokosai ellenében olyan kifejezett jogokat biztosít a felhasználók számára, amelyeket szerződéssel vagy technikai védelmi intézkedéssel nem lehet felülbírálni. Egy másik kulcsfontosságú tényezője az, hogy a felhasználók számára lehetővé teszi külföldről származó „hozzáférhető másolatok” fogadását. A cikk bemutatja a szerződés végrehajtásával kapcsolatos jelenleg helyzetet – 88 ország írta alá, de csak 25 ratifikálta –, és elemzi az Európai Unió (EU) nézeteit, valamint az Egyesült Királyságnak (EK) a szerződéssel szemben tanúsított, furcsán következtelen álláspontját, noha az EK a fogyatékkal élőkkel szemben sokkal bőkezűbb rendelkezéseket alkalmaz, nemcsak a látássérültekkel kapcsolatban. Ennek magyarázata az Egyesült Királyság kormányának erős euroszkepticizmusa, amely miatt nem fogadják el az

EU-s irányelveket, s az a mód is, amellyel az Európai Bíróság is kikerüli a problémát.

(Autoref.)

Lásd még 6, 69

Könyvtárosi hivatás

15/2018

FRANKS, Tina P.: Should I stay or should I go? : a survey of career path movement within academic, public and special librarianship. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 57. (2017) 1-4., p. 282-310.

Menjek vagy maradjak? Pályamódosítás egyetemi, köz- és szakkönyvtárakban dolgozók körében

Felmérés; Képesítés; Könyvtárosi hivatás; Munkabér, alkalmazás

Az USA-ban 2016-ban készült tanulmány annak kereste az okát, miért töltik egyesek egész pályájukat egy könyvtártípusban, míg mások „vándorolnak”. A kutatók a 30 kérdést tartalmazó kérdőívet 15 USA-beli könyvtári levelezőlistára tették fel. Az értékeléshez csak az egyetemi, köz- és szakkönyvtárakból érkezett válaszokat vették figyelembe, az iskolai könyvtárakat kizárták.

A könyvtárosképző intézmények tanmenete megalapozza a munkához szükséges jártasságot és gyakorlati ismereteket, ezekre építve lehet szakosodni egyetemi vagy közkönyvtárakba, műszaki vagy nyilvános szolgáltatásokra stb. A mesterképzés során tanultakat minden könyvtártípusban lehet hasznosítani; a hallgatóknak az ALA (American Library Association) a programot a kiválasztott könyvtártípushoz igazítja. A tanulmány célul tűzte ki, hogy meghatározza a munkahely-változtatás irányát és a változtatást gátló tényezőket.

A kutatók azt feltételezték, hogy a könyvtárosok, ha munkahelyet változtatnak is, könyvtártípust nem. A válaszok közül végül 288-at elemeztek, ebből 75 könyvtáros (26%) jelezte, hogy több könyvtártípusban is dolgozott. A válaszadók 82%-ának volt mesterfokú végzettsége, ebből 0,86% az 1960-as években szerezte, a legtöbben (68%) az utóbbi 16 évben. Könyvtártípus szerinti megoszlás: 54% egyetemi, 34% közkönyvtárban, 6% szakkönyvtárban dolgozik. A mesterképzés előtt nem dolgozott könyvtárban 17%, a legtöbben, 31% egyetemi könyvtárban

dolgoztak, 7% más munkahelyen (iskolában, egyesületben stb.). A tanulmányok befejeztével 70% csak könyvtárban dolgozott, a többiek egyéb környezetben is. A legtöbb kérdésnél 3 válaszból többet is meg lehetett jelölni, és volt „Egyéb” sor is. A változtatásról adott válaszokból az következik, hogy közkönyvtárakból kétszer olyan szívesen mennek egyetemi könyvtárba, mint fordítva; az egyetemi könyvtárosok viszont háromszor inkább mennek szakkönyvtárba, mint közkönyvtárba. 200 válaszadó jelezte, hogy változtatna, náluk az első helyre a szakkönyvtárak kerültek (40%), majd a köz- és egyetemi könyvtárak, 6% teljesen más környezetet választana.

A motivációt elemezve azt találták, hogy előnyben részesül az egyedülálló, speciális könyvtári környezet. Azok közül, akik egyetemi könyvtárba mennének dolgozni, okként sokan a tanítást jelölték meg első helyen, a közkönyvtárat választók a nyilvános szolgálatot, a szakkönyvtárat választók pedig a speciális tartalommal végezhető munkát. További kérdések voltak: Milyen könyvtártípusba nem mennének? (Ugyanakkor 43% bárhová elmenne.) Miért nem mennének a megjelölt könyvtártípusba? (Itt az „Egyéb” kategóriába került az üzleti kultúra és a profit iránti érdektelenség, a városi munkahely.) Akik nem változtatnának könyvtártípust, első helyen a munka magas szintű ismeretét jelölték meg, ezt követte az olvasók típusa, az alkalmasság, a fizetés és a földrajzi elhelyezkedés.

A 75 fő, akik eddig is több könyvtártípusban dolgoztak, a változtatás okaként az egyedülálló lehetőséget, a fizetést, a földrajzi elhelyezkedést jelölték meg, az „Egyéb” kategóriába került a költözés, a pozíciószerezés és a rugalmas munkaidő-beosztás. Nekik egy listából azt is ki kellett választaniuk, mit tanácsolnak azoknak, akik változtatást terveznek, és akik új környezetbe kerülnek.

Összefoglalva: a könyvtárosok mozognak a könyvtártípusok között. Több esetben érkeztek egymásnak ellentmondó, sztereotípiákkal és előítéletekkel indokolható válaszok. A technológia és a használói igények változása hatással van a hagyományos könyvtárosi szerepre, tény a munkaerő-létszám csökkentése, a korai nyugdíjazás. Az üres álláshelyek betöltésénél a könyvtárak sokszor csak tapasztalt szakembereket vesznek fel. Az állásváltogatást sokszor akadályozzák az egyének által vélt gátak és az alkalmazási eljárás, vagyis sokan eleve nem is próbálnak új pályázatot beadni.

(Viszocsekné Péteri Éva)

16/2018

FRASER-ARNOTT, Melissa: Competencies for information specialists in emerging roles. – Bibliogr. In: Library management. – 38. (2017) 1., p. 65-76.

Kompetenciák az új szerepeket betöltő információs szakemberek számára

Felmérés; Információs szervezés; Könyvtárosi hivatás; Munkakör

Nemzetközi szinten is megfigyelhető, hogy a könyvtárosoknak és más információs szakembereknek egyre több olyan szituációban kell helytállniuk, amely túlmutat a tradicionális feladataikon, ezzel olyan kompetencia-elvárások jönnek létre, amelyek korábban nem voltak jellemzők. Ezek feltérképezése érdekében a szerző olyan kompetencia-profilokat keresett, amelyek könyvtárosok, levéltárosok, iratkezelők, információ- és tudásmenedzserek pozícióit írják le. Közülük 15-öt választott ki mélyebb vizsgálat céljából, amelyek mind szabadon elérhetőek az interneten. Különböző állami szervezeteknél készültek Ausztráliában, Kanadában, az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban, általában szervezetfejlesztés céljából. Az összehasonlítás nem volt egyszerű, mivel a profilok nem azonos logika alapján készültek, több esetben különböző szinteket határoztak meg, sokszor pedig még a kompetencia fogalmát sem egyformán használták, illetve azon belül nem egységes csoportosítást alkalmaztak.

Bár a szerző a fent említett 5 különböző szakmát elkülönítve próbálta volna kezelni, a vizsgált dokumentumokból az látszott, hogy a területek között nagymértékű az összemosódás. Néhány esetben átfogóan „információs szakemberekként” említik az érintetteket, egyáltalán nem téve különbséget a velük szemben támasztott követelményekben.

A vizsgált kompetencia-profilok alapján kialakult egy lista a bennük szereplő kompetenciákról, összesen 3284 elemmel. Valamennyi kompetenciát címkével láttak el a tartalmát tekintve, így jött létre egy 96 elemes címkelista, ahol a legbővebb körbe 243 kompetencia, míg a legkisebb körökbe csak egy-egy tartozott. Ezek után egy folyamatos finomítási eljárás során a kompetenciák csoportjainak száma először 38-ra, majd 16-ra, végül pedig 5-re csökkent. Így elkerülhetővé vált, hogy túlzottan nagy hangsúly legyen olyan egyedi említéseken, amelyek csak egy profilon bukkanak fel, és az eredmény így sokkal pontosabban jellemezte a szükséges kompetencia-

készletet. A cél az volt, hogy az intézményekben valamennyi szinten zajló munka elhelyezhető legyen a keretrendszerben, így szakmától függetlenül valamennyi információs munkatárs be tudja sorolni saját magát.

A meghatározott öt kompetencia-kategória a következő: 1. együttműködés, ügyfélszolgálat és kommunikáció; 2. a szervezet működésének megértése és a stratégiával összehangolt munka; 3. program- és szolgáltatásnyújtás és irányítás; 4. az információ- és tudásmenedzsment technikai kompetenciái; 5. személyes tulajdonságok.

A kategóriákban felsorolt kompetenciák nagy része aktív közreműködést kíván meg a szakembertől: az első kategória például nemcsak arról szól, hogy jó kapcsolatot kell ápolni a külső és belső partnerekkel, hanem kommunikációs és képzési terv kialakítása és megvalósítása is fontos, nem is beszélve a konfliktusok kezeléséről. A harmadik kategóriába tartozó kompetenciák pedig kifejezetten gazdasági és vezetési elemeket tartalmaznak: a szervezet és az emberi erőforrás irányításáról, a költségvetés és a javak kezeléséről szólnak, egészen a különböző kockázatelemzéseikig. A személyes tulajdonságok közé pedig olyan elemek kerültek, mint az alkalmazkodóképesség és rugalmasság, a csapatmunka és együttműködés, az értékek és etika, a kezdeményező-készség, az időgazdálkodás és a nagy megterhelés mellett végzett munka, az elemző gondolkodás és döntéshozatal, illetve a folyamatos szakmai fejlődés iránti elkötelezettség.

(Jávorka Brigitta)

17/2018

LANKES, R. David: New librarianship : warum wir eine Wissensperspektive brauchen In: BuB. – 69. (2017) 7., p. 400-403.

Új könyvtáros szakma: tudásperspektívára van szükség

Könyvtárkép; Könyvtárosi hivatás; Prognózis; Társadalmi követelmények

A University of South Carolina tanszékvezetője, az *Atlas of New Librarianship* című könyv (MIT Press, 2011. 408 p.) díjnyertes szerzője írásában az alapvető szakmai kompetenciák kérdését veti fel. A főbb kérdések megválaszolása előtt azt tisztázza először, mi a könyvtáros, és hogyan pontosítható mindaz, amit tudnia kell. A meghatározáshoz a szel-

lemtudományok hagyományait használja fel, melyekre a dokumentarizmus, a kulturális örökség és az akadémiai szellemtudományok diszciplínái erős befolyással bírnak, illetve egy másik, a világban erősen jelen lévő hagyományt is, amit információ-hagyománynak nevez. A baj ezekkel azonban az, hogy csak hagyományok, nem pedig átforgatható keretrendszerek. Amire szükség van, az a jelenben és a jövőben eligazító pragmatikus keretrendszer, amit a szerző *new librarianship* (új könyvtáros szakma) névvel illet, amely tudományorientált. Észak- és Dél-Amerikában, valamint néhány olasz városban és Hollandiában már gyakorolják, de Ausztráliában és Új-Zélandon is követik ezt a stratégiát. E megközelítési módnak *három aspektusa* van: a feladat, a módszerek és az értékek. Ezek összessége határozza meg a könyvtárost.

A könyvtáros *feladata*, hogy jobbat tegye a közösséget oly módon, hogy megkönnyíti a tudásszerzést. Leegyszerűsítve azt is mondhatjuk, a könyvtáros azon fáradozik, hogy a közösség jobb döntéseket hozzon, s munkáját mindig az adott közösséghez igazítja. A könyvtáros *módszerei* a tanulást, a tudás megszerzését segítik. Ezek közül négyet sorol fel a szerző: a hozzáférés, a tudás, a környezet és a motiváció biztosítását. A feladat és az alkalmazott módszerek mellett még egy fontos tényező szükséges a könyvtáros közösséggel folytatott interakciójához: a könyvtárosi *értékek*. Ezek évszázadok alatt formálódtak ki. Háromról már szó volt: szolgáltatás-központúság, a tanuláshoz nyújtott kínálatok és tolerancia a sokszínűséggel szemben. Ehhez a szerző még hozzáteszi a nyitottságot, az intellektuális ösztönzést, továbbá a szellemi szabadságot és a biztonságot. Ezek után már meghatározható a könyvtáros szakma mibenléte: „a könyvtáros arra törekszik, hogy a tudásgenerálás révén jobbat tegye a közösséget, melynek során hozzáférést biztosít a tagoknak a könyvtári szolgáltatásokhoz és az ismeretekhez, továbbá biztonságos környezetet, és a felhasználók motivációját olyan etikai keretben ösztönzi, amely magában foglalja a fent említett értékeket.”

Ezek után már foglalkozhatunk azzal, miképpen segíthetnek ezek az elvont szempontok (feladat, módszerek, értékek) abban, hogy választ kapjunk a könyvtárosképzés és -értékelés konkrét kérdéseire. Nemzetközi, könyvtáros és múzeumi szakértők a *Salzburg Curriculum (Libraries and Museums in an Era of Participatory Culture)* c. dokumentumban (<http://salzburg.hyperlib.sjsu.edu/>) 2012-ben azokat a kompetenciákat sorolták fel, melyekre az *új könyv-*

tárosoknak szükségük van: 1. Transzformálható társadalmi elkötelezettség, 2. technológia, 3. az együttműködés kezelése (szakmai kompetencia), 4. állománykezelés, 5. kulturális kompetenciák, 6. tudás, tanulás és innováció. Ezek után visszatér az eredeti kérdésekhez és válaszol is rájuk. (Kell-e a programozáshoz értenie, tárgyilagos tud-e lenni a hamis hírekkel szemben, vállaljon-e szerepet a nagy társadalmi problémákkal kapcsolatban egy könyvtáros?)

A jövőre nézve a hangsúly a tudáson és tartalmon van. A szolgáltatásokat és a technológiát a közösséghez kell igazítani, s az embereket, a közösséget arra kell mozgósítani, hogy jobb döntéseket hozzanak. A cél sohasem a világ összes információjának az összegyűjtése, hanem annak felismerése, mire van szükség, és a közösség igényeit kielégíteni. *Napjainkban jóval nagyobb szükség van könyvtárosokra, mint valaha* – zárja cikkét a szerző.

(Murányi Lajos)

18/2018

TODOROVA, Tania Yordanova [et al.]: Information professionals and copyright literacy : a multinational study. – Bibliogr. In: Library management. – 38. (2017) 6/7., p. 323-344.

Információs szakemberek és a szerzői jogi műveltség: nemzetközi felmérés

Információs műveltség; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtártudományi kutatás; Szerzői jog

A tanulmány a könyvtárak és más kulturális intézmények szakembereinek szerzői jogi műveltségével foglalkozó multinacionális felmérés eredményeit mutatja be. Megközelítése a könyvtár- és információtudományi, valamint a kulturális örökség szektorában (levéltárak és múzeumok) működő szakemberek szerzői jogi műveltségének felmérésére támaszkodik, melyre 13 ország – Bulgária, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Horvátország, Finnország, Franciaország, Magyarország, Litvánia, Mexikó, Norvégia, Portugália, Románia, Törökország – részvételével került sor 2013 júliusa és 2015 júliusa között. Online felmérési eszközt fejlesztettek ki, hogy adatokat gyűjtsenek a szakemberektől a szerzői joggal kapcsolatos kérdések ismerete, tudása és tudatossága, valamint azokról vallott véleményük tekintetében.

A tanulmány megállapításai rámutatnak a meglévő ismeretek hiányosságaira, és tájékoztatnak a könyv-

tárosok és a többi kulturális szakember szerzői jogi műveltségének szintjéről. Megvizsgálták továbbá a szerzői jogi tanulással kapcsolatos attitűdöket is az egyetemi oktatásban és a folyamatos szakmai továbbképzési programokban. A tanulmány útmutatást ad a szerzői jog jobb megértéséhez a digitális és az információs műveltség szélesebb kontextusában, valamint a szerzői jogi szabályok alkalmazásához és szerzői jogi tanácsadói pozíciók létrehozásához a kulturális intézményekben. Ezek az ajánlások segíthetik az egyetemi és továbbképzési programok tanterveinek és módszereinek átgondolását is.

(Autoref.)

Lásd még 43, 55

Oktatás és továbbképzés

19/2018

DUFFUS, Orolando: Assessing UNC-Greensboro's reference interns program : enhancing the employability of LIS students. – Bibliogr. jegyzetekben In: College & research libraries news. – 78. (2017) 5., p. 259-262.

Tájékoztató könyvtárosi gyakoromoki program értékelése egy egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Gyakorlati képzés; Könyvtáros-utánpótlás; Referenz

Néhány évtizede a könyvtárakban fontos lett a könyvtáros hallgatók gyakoromoki munkája a tájékoztatásban és más szolgáltatásokban. Az utóbbi években jelentősen megváltozott a tájékoztató munka felelőssége, a technológia és a virtuális csatornák fejlődésével már nincs fizikai helyhez kötve. Sok egyetemi könyvtárban a tájékoztató pultnál vagy magasan, más szakirányban képzett szakemberek (paraprofessionals) dolgoznak, vagy diákmunkások. A tájékoztató pultnál sokszor más szolgáltatásokat is igénybe lehet venni, mint pl. a kölcsönzés vagy az online elérés.

Az Észak-Karolinai Greensboro Egyetem (UNC-Greensboro) egyetemi könyvtáraiban 1988 óta a gyakoromokok részt vesznek a tájékoztató munkában, általában egy könyvtáros mellett. 2003-ban a könyvtárak úgy döntöttek, hogy csak könyvtár szakos diákmunkásokat alkalmaznak. A gyakoromoki program célja, hogy a hallgatók oktató környezetben szerezzenek munkatapasztalatokat a virtuális és a személyes

kapcsolatokról. Emellett a gyakoromokkal hetente könyvtáros oktatók foglalkoznak, interjúkat készítenek, rezüméket írnak.

2015-ben az egyetemi könyvtárak értékelték a gyakoromoki program eredményességét és hatását a hallgatók pályafutására. A kérdőívet 28, 2010 és 2015 között gyakoromokként dolgozó hallgatónak küldték el, közülük 21 válaszolt. A válaszadók 95%-a hangsúlyozta, hogy a gyakoromoki munka bővítette ismereteiket, javította tanulmányi eredményeiket. Többen említették, hogy jelentős úr van az elméleti oktatás és a gyakorlati munka között. Minden válaszadó jelezte, hogy a tájékoztató gyakorlat hatalmas önbizalmat adott, szembesültek azokkal a félelmekkel, amelyeket a keresőkérdések fáradtságos megválaszolásakor vagy a problémás hallgatókkal átéltek. Magabiztosabbak lettek olyan könyvtárosi feladatok teljesítésekor, mint az információs műveltség tanítása a hallgatóknak. 83% úgy érezte, hogy a gyakoromoki program után versenyképesebb lett a munkaerőpiacon. 35% szerint a programban jobban ki lehetett volna használni a hálózati lehetőségeket saját szakmai hálózatuk építéséhez. A válaszadók 83%-a a végzés után el tudott helyezkedni, bár nem mindenki könyvtárosként. 74% a mesterképzés után szakmai munkakörbe került (köz- vagy egyetemi/főiskolai könyvtárban), de csak 53% teljes munkaidőben. Fizetésük magasabb volt mind a regionális, mind az országos átlaghoz képest.

Tapasztalatszerzésben 83% az első helyre sorolta a legjobb gyakorlatok és a tematikus adatbázisok megismerését, a második helyre pedig a heti könyvtári tréningeket és a félévek végén tartandó tanításra való felkészítést. Sokan nem tudtak kiemelni egyetlen, a sikereiket elősegítő tényezőt, inkább összefoglalva a programot átfogónak, karrier-alakítónak, önbizalom-építőnek minősítették.

Javaslatok a program folytatásához:

- az oktatás terén: több lehetőséget kellene beiktatni a programba a megfigyelésekre, a tanításra és a közös tanításra (co-teaching);
- kötelezővé kellene tenni az interjúkészítést, nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a konferenciákon való részvételre;
- egyéb területek: hasznos lenne a szorosabb együttműködés a mentorokkal, egyes szakterületeken állományfejlesztési tapasztalatok szerzése.

Az UNC-Greensboro gyakoromoki programja egyedülálló az erőteljesség és a válogatási kritériumok kombinációjában. A szakmai gyakorlat a tanulást és a szakmai tapasztalatszerzést jelenti; bár a gyakoromokok munkavállalók, a könyvtárnak a szokásos al-

kalmazói kapcsolatokon túli kötelességei is vannak. A szakmai gyakorlat a tanulás része, nem csupán munka. A gyakornokok megtanulják, hogyan készítsék el egy előadás vázlatát, tanítsanak, értékeljék az információs műveltséget, kezeljenek olyan online eszközöket, mint a LibGuides, referenz interjúkat készítsenek e-mailen, chatelve, telefonon vagy személyesen. Megismerik az irányítási rendszereket, a különféle közösségekkel folyó munkát.

(Viszocsekné Péteri Éva)

20/2018

LAMB, Annette: Debunking the librarian 'gene': designing online information literacy instruction for incoming library science students. – Bibliogr. In: Journal of education for library and information science. – 58. (2017) 1., p. 15-26.

A „könyvtárosi gén” megtalálása: Online információs műveltség oktatása tanulmányaik elején járó könyvtár szakos hallgatók számára

Felmérés; Információs műveltség; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtáros-utánpótlás; Távoktatás

Más egyetemistákhoz hasonlóan, tanulmányaik korai szakaszában a könyvtár szakos hallgatók információs és technológiai készségei széles skálán mozognak. A kérdés az, hogy szisztematikusan kifejlesztett online tananyagok hatékonyak-e információs műveltségi készségeik fejlesztésében.

Ezen a téren vannak már bevált gyakorlatok, amelyek arra intenek bennünket, hogy különböző tanulási stílusokat és preferenciákat követő, eltérő intelligenciájú és személyiségű hallgatókat vizsgáljunk, akik számra világosan fogalmazzuk meg a tanulási célokat és elvárásainkat. A tanuláshoz adó, interaktív környezetben kell megvalósulnia, ahol a tanulók aktív részvételét rugalmas navigáció és önálló ütemezés segíti, továbbá egyaránt irányul fogalmakra és folyamatokra. A hallgatók minden őket érdeklő információhoz jussanak hozzá annak érdekében, hogy fokozzuk érdeklődésüket. Példáinkat, amelyek helyzetekhez kötődnek, a gyakorlatból vegyük.

Negyvenhat online oktatócsoportot vizsgáltak meg. Előzetes teszttel mérték fel a hallgatók készség szintjét és állapították meg, hogy kinek melyik tananyagra van szüksége.

A tanulási célok a készségek négy csoportjának fejlesztését kívánták szolgálni: alapvető technológiák és információkeresés, gyűjteményfejlesztési és az

alkotást segítő eszközök, közösségi média és részvételi technológia, valamint korszerű technológiák, szakmai etika, szakszerű hivatásgyakorlás.

A hallgatók a következőkhöz hasonló feladatokat kaptak: keresés a Google „Keresés kép alapján” funkciójával; előfizetett adatbázisban végzett keresés csonkolás és a Boole-algebra alkalmazásával; könyvre, folyóiratcikkre vagy weboldalra történő hivatkozások készítése különböző hivatkozási stílusokban, Google Dokumentum szerkesztése; videó beillesztése személyes honlapra.

Százharmincegy hallgató négy féléves oktatását követően az elért készség szintet mérő teszt, az előzetes teszt és hallgatói kurzusértékelések alapján a projekt eredményesnek bizonyult.

Követő kérdőíves felmérés is készült, amelyet a kurzusokon részt vett, de még nem végzett hallgatók 27%-a küldött vissza. Harminckilenc százalék úgy látta, hogy tanulmányai elején alacsonyabbak voltak könyvtári és technológiai készségei, mint társaié, míg 35% velük azonosnak, 26% náluk jobbnak ítélte készség szintjét. Száz százalékos volt az egyetértés abban, hogy a kurzus elérte azt a célt, hogy egy szintre hozza a hallgatók készségeit, 96% pedig úgy érezte, hogy a kurzus hatékony volt a további tanulmányokhoz szükséges alapok kialakításában. A hallgatók szerint a weboldalak, hivatkozások és infografikák készítése, blog készítése, grafikai dizájn eszközök és a nyílt hozzáféréshez kötődő programok használata, valamint az információkeresés voltak a legfontosabbnak tekintett készségek, amelyeket elsajátítottak.

(Koltay Tibor)

21/2018

VERBAKEL, Ellen – GROOTVELD, Marajan: 'Essentials 4 Data Support': five years' experience with data management training. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 42. (2016) 4., p. 278-283.

Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

„Essentials 4 data support”. Egy adatkezelési képzés öt éves tapasztalatai

Adatfeldolgozás; Információs műveltség; Kutatás információellátása; Továbbképzés

2011 végén kutatási adatok kezelésével kapcsolatos kurzust indított egy holland cég. 2014-ben a kurzust átdolgozták három intézmény együttműködésével.

se keretében. A tanfolyamot az úgynevezett „data supporter”-ek, azaz az adatokkal foglalkozó segítő szakemberek (könyvtárosok, információtechnológusok) számára indították el. Ezek a szakemberek a kutatókat segítik az adatok tárolása, kezelése, archiválása és megosztása során. 2016 májusára összesen 170-en végeztek a tanfolyamon.

A tanfolyam oktatási anyagai angol és holland nyelven állnak rendelkezésre. A teljes kurzus két kontaktnapból áll, amelyek között hat hét telik el. Ezalatt a hallgatók ismerkednek az online tanulási környezettel, feladatokat végeznek el és töltenek fel, és egy fórumon visszajelzést adnak hallgatótársaik számára. A kurzus ún. online+ változata keretében önállóan tanulnak, igénybe véve a nyílt fórum lehetőségeit. A csak online kurzus résztvevői pedig saját tempóban tanulhatnak, de a közösségi média lehetőségei nélkül.

A két kontaktnap közötti hat hétben a hallgatók intenzív kapcsolatban vannak konzultáns segítőikkel, a coachokkal. Gyakorlati szakemberek számolnak be nekik problémáikról és a megoldásokról. Az adatkezelés megtervezése szintén fontos része a tematikának. A második kontaktnapon ismét előadásokra kerül sor, és ekkor mutatják be a hallgatók prezentációikat. A coachok rendszeresen összehívják a volt

hallgatókat, akik beszámolnak arról, milyen eredményeket értek el.

Az adatkezelési képzéshez a következő kompetenciák lényegesek: az információtechnológia hatékony használata, vállalkozó kedv az adatokkal kapcsolatos szolgáltatások javítása érdekében, a kutatási adatok fontosságának felismerése a tudományos kutatásban, konzultációs és együttműködési készségek, operatív készségek. A képzés jelenlegi verziója a kutatási ciklus köré van szervezve. A tananyagban számos külső link található jó gyakorlatokhoz, meghatározásokhoz és további hasznos olvasmányokhoz.

A tanfolyamnak a tapasztalatok alapján utóbb kidolgozták egy olyan változatát is, amelyet „házhöz visznek”, és amely rugalmasan igazítható a megrendelő intézmények igényeihez.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 18, 55, 67

Konferenciák

Lásd 50

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

22/2018

JACOBS, Stephanie: Zeichen – Bücher – Netze : das Deutsche Buch- und Schriftmuseum der Deutschen Nationalbibliothek In: Bibliothek. – 41. (2017) 2., p. 202-212.

Res. angol nyelven

Jelek – könyvek – hálózatok: a Német Nemzeti Könyvtár Könyv- és Írásmúzeuma

Kiállítás; Könyvmúzeum; Könyvtárpépület -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A könyv- és médiatörténeti emlékek gyűjtése, kiállítása és tudományos feldolgozása a Német Könyv- és Írásmúzeum feladata. A munka középpontjában a sokarcú és -funkciójú könyv áll – még a digitális hálózatok világába való átmenet után is. A múzeum a könyvkultúra és a médiatörténet tudományos dokumentációs központja, de kiállításai és múzeumpedagógiai programjai révén a kulturális nevelés élő színhelye is, s ezeket közvetíti látogatóinak.

(Autoref.)

Lásd még 36